

УДК 811.111: 81'42

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ PAST В АМЕРИКАНСЬКОМУ ПЕРЕДВИБОРЧОМУ ДИСКУРСІ

Білик О. І.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Статтю присвячено лінгвістичній реконструкції концепту PAST лексико-граматичними засобами мови в американському передвибірчому дискурсі. Описано граматичні форми й темпоральні лексичні маркери, які вербалізують темпоральний концепт, проаналізовано їх взаємодію й особливості функціонування.

Ключові слова: темпоральна організація, концепт PAST, передвибірчий дискурс, граматичні засоби вираження темпоральності, лексичні засоби вираження темпоральності.

Билик О. И. Лексико-грамматические средства вербализации концепта PAST в американском предвыборном дискурсе. Статья посвящена лингвистической реконструкции концепта PAST лексико-грамматическими средствами языка в американском предвыборном дискурсе. Описаны грамматические формы и темпоральные лексические маркеры, вербализирующие темпоральный концепт, проанализированы их взаимодействие и особенности функционирования.

Ключевые слова: темпоральная организация, концепт PAST, предвыборный дискурс, грамматические средства выражения темпоральности, лексические средства выражения темпоральности.

Bilyk O. I. Lexical and grammatical units of the verbalization of concept PAST in the American election discourse. The article is devoted to the linguistic reconstruction of concept PAST in the American election discourse. The grammatical forms and temporal lexical units that verbalize the temporal concept are described; their interaction and peculiarities of functioning are analysed.

Key words: temporal organisation, concept PAST, election discourse, temporal grammar and lexical units.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Осмислення часу і його зв'язку з пізнанням розпочалося ще в античні часи і знайшло відображення у працях багатьох філософів (Сократа, Геракліта, Платона, Аристотеля, Гегеля, Канта, Фіхте та ін.). Проте проблема часу – це одна з основних тем дослідження не лише у філософії, а й у різних науках, зокрема в лінгвістиці, оскільки час як базова категорія людського буття стає об'єктом пізнання і неодмінно відтворюється мовними засобами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях лінгвістів, які досліджували час в мові (О. В. Бондарка [3], Ю. С. Белозьорової [1], Є. В. Бондаренко [2], Н. С. Гошилик [4], Т. І. Дешерієвої [5], М. О. Потаєнко [8], О. В. Тарасової [9], З. Я. Тураєвої [10], W. Klein [11] та ін.), лінгвістичний аспект категорії часу називають лінгвістичним часом, або темпоральністю.

Розуміння темпоральності як особливої форми пізнання світу, що концептуалізується у вигляді відношень *минуле – теперішнє – майбутнє*, зумовило дослідження концептів МИНУЛЕ, ТЕПЕРІШНЄ, МАЙБУТНЄ. Ці концепти є сенсорними за своєю природою, тобто вони утворені шляхом чуттєвого сприйняття відповідних характеристик дійсності, але водночас демонструють значну міру залежності від соціокультурних особливостей сприйняття світу носіями мови, а також є дискурсивно залежними. Оскільки організація мовних засобів розкривається як результат формування і сприйняття часу людиною, очевидним стає паралелізм граматичних і лек-

сичних засобів вираження часу та його особистої інтерпретації людиною.

Трактуючи темпоральну організацію дискурсу, або темпоральну структуру, як сукупність граматичних і лексичних засобів вираження часових відношень, які беруть участь в актуалізації темпоральних концептів, необхідним видається проаналізувати граматичні форми й темпоральні лексичні маркери, які вербалізують темпоральні концепти.

Темпоральні аспекти буття пронизують усі сфери діяльності людини. Політичне життя не є винятком. Опис минулого пов'язаний з колективною пам'яттю, яка створює модель суспільства як відображення потреб, проблем, страху, менталітету. Люди можуть посилатися на позитивні спогади про попередню політичну владу, виражаючи бажання зберегти її, а можуть і навпаки спробувати сконструювати ідеал як альтернативу тій владі, з якою вони мали справу раніше [7, 193–194]. Тому політичні діячі докладають великих зусиль, щоб подати інформацію з минулого у вигідному для них світлі.

Метою розвідки є аналіз актуалізації концепту PAST лексико-граматичними засобами мови в американському передвибірчому дискурсі.

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**: виділити номінативні одиниці, які вербалізують концепт PAST; описати граматичні засоби об'єктивації темпорального концепту; розглянути особливості функціонування лексико-граматичних маркерів у їх взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Концепт PAST вербалізують лексичні одиниці, які, за лексикографічними даними, містять сему «минуле». Основною і найбільш вживаною лексемою є іменник

past, визначення якої подано у словнику як «час, що існував до теперішнього» (the time that existed before the present) [12]. Окрім того, концепт PAST актуалізовано за допомогою ряду слів і словосполучень, які мають значення «минуле» або набувають його у контексті. Їх можна виділити в окремі групи:

– словосполучення, що містять темпоральний прикметник *last*: *these last eight years, the last seven years, the last 15 (20) years, the last decade* і т.д.;

– словосполучення із темпоральним прикметником *past*: *the past decade, past times* і т.д.;

– словосполучення, що містять назву особи, яка втілює конкретний період минулого: *the bipartisan foreign policy legacy of Truman and Reagan, the Bush administration, the Kennedy era* і т.д.;

– словосполучення із вказівним займенником *those*: *those dark days, those policies*.

Дослідження темпоральної лексики повинно проводитися паралельно із вивченням граматичної категорії часу, оскільки лексичні та граматичні засоби вираження часових відношень взаємодіють, а саме: прийменниково-іменникові форми та прислівники, залежно від темпоральної ситуації, уточнюють (функція конкретизаторів) чи змінюють (функція модифікаторів) часовий план, виражений дієслівною формою [3, 8].

Актуалізація концепту PAST відбувається за допомогою різних часових форм, однак частотність її умови вживання тієї чи іншої часової форми не однакові.

Основним граматичним засобом актуалізації концепту PAST є система минулого часу дієслова (Past Tense). Найпоширенішою стає форма минулого простого часу (Past Indefinite Tense). Часова форма Past Indefinite Tense належить до базових темпоральних форм на ментальному рівні людини і разом із формами Present Indefinite Tense, Future Indefinite Tense виступають спеціалізованими засобами репрезентації темпоральних планів «минуле», «сучасне», «майбутнє» [6, 12]. Саме тому для актуалізації концепту PAST найчастіше використовуються форми минулого простого часу:

I was elected as a Republican governor in a state with a legislature that was 85% Democrat. But instead of fighting with one another, we came together to solve our problems. We actually cut spending – reduced it. We lowered taxes 19 times. We defended school choice. And we worked to make our state business friendly. Our state moved up 20 places in job growth. Our schools were ranked number one in the nation. And we turned a \$3 billion budget deficit into a \$2 billion rainy day fund (Mitt Romney. Remarks on the Economy in Ames, Iowa. October 26, 2012).

Передвиборчий дискурс розрахований на широку аудиторію з різних верств населення і з різним рівнем освіченості, тому кандидат описує минулі події, використовуючи прості конструкції, що дозволяє забезпечити оптимальність як для мовця, так і для аудиторії.

Форма минулого простого часу використовується для актуалізації і «далекого», і «близького» минулого. Засобами, що слугують для розрізнення цих часових планів, стають лексичні темпоральні маркери:

We built this country together. We built railroads and highways. We built the Hoover Dam and the Golden Gate Bridge. We built those things together. We sent my grandfather's generation to college on the GI bill, together. We did these things not because they benefited any particular individual, any particular group; we did these things because we were building a platform for everybody to be able to succeed. We were creating the conditions for everybody to be able to succeed. These things made us all richer. They gave us all opportunity. They moved us all together, all forward, as one nation and as one people. And that's the true lesson of our past (Barack Obama. Remarks at an Obama Victory 2012 Fundraiser in Seattle, Washington. May 10, 2012).

That is not what you and the world witnessed in the fall of 2005. What happened, instead, was a series of failures that shook of the confidence of Americans in their government as much as any event in recent memory. In the conduct of Congress in the year after Katrina and Rita, we saw the same excesses, lack of focus, and short-term thinking that left New Orleans vulnerable in the first place (John McCain. Remarks in Baton Rouge, Louisiana. April 24, 2008).

У наведених прикладах часовий план, виражений дієсловами *built, sent, happened, was, left*, ужитих у формі минулого простого часу, уточнюється темпоральними лексичними маркерами *Hoover Dam and the Golden Gate Bridge, grandfather's generation, GI bill, in the fall of 2005, in the year after Katrina and Rita*. У першому прикладі лексичні маркери часу імпліцитно вказують на «далеке» минуле: дамба Гувера і міст «Золоті Ворота» були збудовані у 1930-х роках; біль про права солдата вказує на післявоєнний період, але навіть якщо не кожен знає тлумачення *GI bill*, словосполучення *grandfather's generation* стає індикатором часу задовго до 1990-х. У другому фрагменті спостерігаємо використання темпорального лексичного маркера, який експліцитно вказує на період у часі – *the fall of 2005*. Цей період уточнено словосполученням, яке містить назви подій, що трапились у цей час: *the year after Katrina and Rita*, цей фрагмент актуалізує «близьке» минуле із негативним значенням.

Отже, при актуалізації концепту PAST темпоральні лексичні маркери виконують функцію конкретизаторів граматичних значень дієслів, ужитих у формі минулого простого часу, а також стають способом розрізнення часових планів «далеке»/«близьке» минуле.

Другою за частотністю вживання є форма минулого тривалого часу (Past Continuous Tense), яка не просто вказує на дію, що відбулася до моменту мовлення, а підкреслює її протяжність:

Now, the reason that I think so many of us came together in 2008 was because we saw that for a decade, that dream was fraying, that it was slipping away; that there were too many people who were working hard, but not seeing their incomes or wages go up (Barack Obama. Remarks at a Campaign Rally in Roanoke, Virginia. July 13, 2012);

Incomes and wages were flatlining, while the cost of everything from college to health care to groceries to gas were all going up (Barack Obama. Remarks at a

Campaign Rally and a Question-and-Answer Session in Cincinnati, Ohio. July 16, 2012).

Показовим стає використання тривалої форми не просто задля актуалізації значення протяжності, а й для об'єктивації негативно навантаженого концепту PAST. Дієслівні форми *was fraying, was slipping away, were working, not seeing, were flatlining, were all going up* описують події, які сприймаються як негативні у житті американського суспільства, а форма тривалості у поєднанні з темпоральним лексичним маркером *for a decade* додають ситуації трагізму: ці події не просто відбулися – вони тривали протягом десятиліття. Отже, використовуючи форму минулого тривалого часу для актуалізації негативного минулого, мовець робить свою промову емоційнішою.

При актуалізації концепту PAST форма минулого доконаного часу (Past Perfect Tense) вживається для опису подій, що відбулися до якогось моменту у минулому, що відповідає її основному значенню:

And by 2008, we had seen nearly a decade in which families struggled with costs that kept rising, but paychecks that didn't: folks racking up more and more debt just to make the mortgage or pay tuition, put gas in the car or food on the table (Barack Obama. Remarks Accepting the Presidential Nomination at the Democratic National Convention in Charlotte, North Carolina. September 6, 2012).

Автор описує події, які відбулися до 2008 року – року, коли він став президентом. Момент мовлення в минулому маркується прийменниковою конструкцією *by 2008*, яка виконує функцію конкретизатора граматичної форми дієслова. Проте слід звернути увагу на той факт, що тільки перше дієслово вжите у формі минулого доконаного часу (*had seen*), а всі інші події із цієї ж ситуації описуються з допомогою форм минулого простого часу (*struggled, kept rising, didn't*). Окрім того, ми помітили, що та сама ситуація в промовах Барака Обама траплялася кілька разів, але часові форми були різні. Наприклад, події, для опису яких використовувався Past Perfect Tense в одних промовах, були описані за допомогою Past Indefinite Tense в інших. Порівняймо:

And that basic bargain is why I ran for President in the first place and why so many of you worked hard to get me elected President. We had seen for a decade too many jobs disappearing overseas. We had seen too many families struggling while costs were going up but paychecks weren't going up (Barack Obama. Remarks at a Campaign Rally in Las Vegas, Nevada. September 12, 2012).

And what we saw for about a decade before I took office was the sense that that dream was slipping away from too many people, because people were working harder; but they were getting less (Barack Obama. Remarks at a Campaign Rally and a Question-and-Answer Session in Cincinnati, Ohio. July 16, 2012).

В обох фрагментах основною подією є ситуація, яку спостерігало суспільство протягом десятиліття до 2008 року, тобто до початку першої каденції президента Барака Обама. У першому прикладі момент мовлення в минулому, описаний у першому реченні, зумовлює вживання форми минулого доконаного часу у наступному реченні (*had seen for a decade*). У другому прикладі момент мовлення у минулому (*I took*

office) і темпоральний маркер *before* напряму вказують, що подія, описана перед ним у цьому ж реченні, відбулася скоріше і повинна передаватися за допомогою минулого доконаного часу. Проте тут вживається минулий простий час (*saw for about a decade*).

На нашу думку, такі випадки спричинені тим, що, незважаючи на підготовленість виступів і наявність друкованих версій промов, кандидати намагаються говорити, не заглядаючи до своїх нотаток, що створює своєрідну спонтанність мовлення. І тут ми погоджуємося із думкою Є. П. Ісакової, яка у своїх дослідженнях довела, що непоширеність у спонтанному мовленні людини часових форм Past Perfect Tense, Past Perfect Continuous Tense пояснюється їхньою когнітивною складністю, синкретизмом семантики (ці форми створюють складний аспектуально-темпорально-таксисний контекст у повідомленні) [6, 12]. Припускаємо, що в письмовому варіанті було вжито коректну граматичну форму (Past Perfect Tense), яка відповідає загальним правилам англійської граматики і яку автор неодноразово вживав, але під час виступів мовець підсвідомо переходив на оперування простішими базовими формами.

У спонтанному спілкуванні комуніканти намагаються висловлюватися чітко, лаконічно, не ускладнюючи повідомлення, і схиляються до заміни складних часових форм легшими в оперуванні базовими формами, наприклад, до заміни часових форм Past Perfect Tense і Past Perfect Continuous Tense формами Past Indefinite чи Past Continuous. Поп.:

I mean, the decade before I was sworn in, we saw the most sluggish job growth in decades. A few people were doing very well, but for the vast majority of people, wages and incomes were going down while the cost of everything from college to health care were going up (Barack Obama. Remarks at an Obama Victory Fund 2012 Fundraiser in McLean, Virginia. July 27, 2012).

Як бачимо, у наведеному фрагменті складна форма минулого перфектно-тривалого (Past Perfect Continuous Tense) часу була замінена базовою формою минулого тривалого (Past Continuous) для опису подій, які відбувалися до моменту мовлення в минулому. Семантичний відтінок форми Past Perfect Tense «завершеність дії до якогось моменту», у цих випадках експлікується за допомогою одиниць лексичного рівня, а саме прийменника *before*.

Низька частотність вживання минулого перфектно-тривалого часу (Past Perfect Continuous Tense) в американському передвиборчому дискурсі вказує на ергономічну організацію текстів промов та інтерв'ю, які розраховані на широке коло виборців з різним рівнем мовної компетенції і передбачають швидке та надійне засвоєння інформації ними. Ергономічність темпоральної організації передвиборчого дискурсу ґрунтується на застосуванні когнітивно простих часових форм, засвоєних на ментальному рівні людей з різними соціальними та ментальними показниками.

Під час актуалізації концепту PAST, окрім минулих часових форм, було відмічено вживання інших часових форм. Часову форму теперішнього доконаного часу (Present Perfect Tense) вжито для об'єктивації «близького» минулого:

Their foreign policy has been a failure over the last eight years. The war in Iraq was a huge strategic blunder, our standing in the world is diminished, we've spent hundreds of billions of dollars, lost thousands of lives... (Barack Obama. Informal Exchange with Reporters. May 28, 2008).

In the past, raising taxes and cutting off international trade have only served to make hard economic times worse (John McCain. Statement from Senator McCain and Governor Palin on an Economic Stimulus. October 21, 2008).

Якщо у першому прикладі граматичну форму дієслова *has been* конкретизовано і уточнено темпоральним лексичним маркером *over the last eight years*, який прямо вказує на період «близьке» минуле, то у другому прикладі саме дієслівна форма теперішнього доконаного часу *have only served* стає індикатором часового плану «близьке», оскільки лексичний маркер *in the past* актуалізує минуле, не розмежовуючи його на періоди і не вказуючи на зв'язок з теперішнім. Отже, ми зіткнулися із ситуацією, коли темпоральний граматичний маркер модифікує значення темпорального лексичного маркера.

Окрім того, надання переваги формі Present Perfect порівняно з формою Past Indefinite зафіксовано у ситуаціях, які є більше пов'язаними із сучасним життєвим простором реципієнта:

Wages and incomes have gone down \$2,000 for the average family during George Bush. They went up \$7500 under Bill Clinton. That's a big differential for somebody who's making 40, \$50,000 a year (Barack Obama. Interview with John Harwood of The New York Times and CNBC. September 21, 2008). У цьому прикладі порівнюють тенденцію падіння/росту доходів громадян під час керування двох президентів. І, хоча в обох реченнях дія описана як така, що відбулася, ми спостерігаємо використання різних часових форм – теперішнього доконаного часу (*have gone down*) і минулого простого (*went up*). Лексичні маркери *during George Bush, under Bill Clinton* вказують на апеляцію до «близького» минулого, але оскільки каденція Джорджа Буша в цій ситуації ще не закінчилася, форма Present Perfect робить цей період безпосередньо близьким до електорату, а звідси й більш психологічно привабливим.

Випадки вербалізації концепту PAST формами теперішнього неозначеного (Present Simple Tense) і тривалого (Present Continuous Tense) часів стають скоріше ознакою когнітивного компонента у значенні граматичної категорії часу, який відображається у співвідношенні між описаною подією і особою спостерігача, ніж закономірністю у передачі того чи іншого граматичного значення:

This is the politics of the past, where folks are trying to parse out and figure out who's left and who's right. I'm interested in solving problems, that's what I think the American people are interested in, they want to get past these old ideological arguments that dominated so much of our politics over the last 20 years (Barack Obama. Interview with David Muir of ABC News. February 2, 2008).

Описуючи минуле (*the politics of the past*), автор використовує граматичні форми теперішнього часу

(*this is, are trying, who's, want to*). Застосування форми Present Indefinite Tense і Present Continuous Tense замість форми Past Indefinite Tense у наведеній вище ситуації дозволяє мовцю привернути увагу реципієнта до проблем минулого, які є і в теперішньому, зробити повідомлення більш привабливим для нього. І оскільки людина схильна надавати близькій події більше уваги, ніж минулим подіям, ситуація, про яку говорить політик, стає більш значимою.

Трапляються нетипові випадки актуалізації концепту PAST формою майбутнього часу (Future Simple Tense):

These past eight years will be remembered for misguided policies, missed opportunities, and a rigid and ideological adherence to discredited ideas (Barack Obama. Remarks at Kettering University in Flint, Michigan. June 16, 2008).

Дієслово *remember*, яке містить сему «час» і вжите у формі майбутнього простого часу, а також іменникова конструкція *these past eight years*, вербалізуючи концепт PAST, є лексичними темпоральними маркерами, що виконують функцію модифікатора граматичного значення дієслова (Future Simple Tense). Така актуалізація концепту PAST з негативним відтінком за допомогою форми майбутнього часу додає мовленню емоційності, адже автор не просто говорить про минуле, а наголошує, що воно залишаться у пам'яті людей саме як негативне.

Показовим став випадок актуалізації концепту PAST різними часовими формами в одній ситуації:

Over the last 4 years, we've made real progress digging our way out of policies that gave us two prolonged wars, record deficits, and the worst economic crisis since the Great Depression. And Governor Romney wants to take us back to those policies: a foreign policy that's wrong and reckless; economic policies that won't create jobs, won't reduce our deficit, but will make sure that folks at the very top don't have to play by the same rules that you do (Barack Obama. Presidential Debate in Boca Raton, Florida. October 22, 2012).

На початку ситуації концепт PAST актуалізує форма минулого простого часу (Past Simple Tense), що є закономірним. У наступному реченні автор критикує свого опонента за бажання повернутися у своїй політиці до засад минулого, на що вказує словосполучення *take us back*, яке відображає лінійне уявлення про час, за яким позаду знаходиться минуле. Описуючи політику суперника, кандидат вживає теперішній неозначений час (Present Simple Tense) для загальної характеристики (*a foreign policy that's wrong and reckless*) і майбутній неозначений час (Future Simple Tense), щоб показати ті ситуації майбутнього, які вже були в минулому (*economic policies that won't create jobs, won't reduce our deficit*). Отже, вживаючи різні часові форми, мовець не просто вербалізує концепт PAST, але й дає йому оцінку і використовує для об'єктивної концепту FUTURE.

В американському передвиборчому дискурсі надібуємо на уявне минуле, яке актуалізується умовним способом і експлуатується політиками для:

– критики політичних ідей і поглядів опонента: *And if we'd done what Senator Obama wanted done,*

it would have been chaos, genocide, increased Iranian influence, perhaps al Qaeda establishing a base again (John McCain. Interview with George Stephanopoulos on ABC News' "This Week". July 27, 2008). Кандидат у президенти Джон Маккейн створює картину негативного минулого, яке б настало за умови втілення в життя ідей його опонента Барака Обами, тобто мовець реалізує стратегію дискредитації опонента;

– висвітлення своєї політики: *Wouldn't it have been better for our economy to give \$1,000 tax credit for every child in America, as opposed to a bridge to nowhere in Alaska?* (John McCain. Interview with George Stephanopoulos on ABC News' "This Week". July 27, 2008). Джон Маккейн звертається до факту будівництва мосту «в нікуди» на Алясці, на будівництво якого було виділено велику суму грошей, і апелює до уявного минулого, у якому ці гроші отримали б діти, тобто, окрім стратегії дискредитації, він вдається до стратегії самопрезентації.

Отже, уявне минуле використовують для реалізації стратегій дискредитації опонента і самопрезентації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши актуалізацію концепту PAST в американському передвиборчому дискурсі, можна виокремити такі особливості його вербалізації лексико-граматичними засобами мови: основними лексичними засобами постають іменник *past*; словосполучення з темпоральними прикметниками

past, last; вказівний займенник *those*; а також словосполучення, що містять назву особи, яка втілює конкретний період минулого; вживання форм системи минулого часу дієслова (Past Simple Tense, Past Continuous Tense) як основної форми актуалізації концепту PAST і використання темпоральних лексичних маркерів для розрізнення часових планів «далеке»/«близьке» минуле; заміна складних форм минулого доконаного часу (Past Perfect Tense) на прості базові форми минулого простого і тривалого часів (Past Simple Tense, Past Continuous Tense) та відсутність форми минулого перфектно-тривалого (Past Perfect Continuous Tense) часу як ознака ергономічної організації передвиборчого дискурсу; використання форми теперішнього доконаного часу (Present Perfect Tense) для актуалізації «близького» минулого; застосування форми теперішнього неозначеного і тривалого часів (Present Simple Tense, Present Continuous Tense) як способу повернути увагу реципієнта до проблем минулого, актуальних у теперішньому; вживання майбутнього неозначеного часу (Future Simple Tense) як ознака відображення особистого сприйняття та інтерпретації феномену часу мовцем; нетипове для граматичної форми дієслова виконання функції модифікатора значення, вираженого лексичним маркером; апеляція до уявного минулого при реалізації стратегій дискредитації опонента і самопрезентації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белозьорова Ю. С. Когнітивно-дискурсивна концептуалізація часу в сучасній німецькій мові : дис. ... канд. філолог. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Ю. С. Белозьорова. – Запоріжжя, 2004. – 229 с.
2. Бондаренко Е. В. Эволюционные тенденции объективации понятия времени в английском языке и дискурсе (VII–XXI ст.) / Е. В. Бондаренко // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2013. – № 7. – С. 8–22.
3. Бондарко А. В. Основы функциональной грамматики : Языковая интерпретация идеи времени / А. В. Бондарко. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 1999. – 260 с.
4. Гошилик Н. С. Схемні образи часу в сучасній англійській мові : [монографія] / Н. С. Гошилик. – Івано-Франківськ : НАІР, 2013. – 220 с.
5. Дешериева Т. И. Лингвистический аспект категории времени в его отношении к физическому и философскому аспектам / Т. И. Дешериева // Вопросы языкознания. – 1975. – № 2. – С. 111–117.
6. Ісакова Є. П. Ергономічні характеристики категорій англійського дієслова: автореф. дис. ... канд. філолог. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Є. П. Ісакова. – К., 2001. – 20 с.
7. Медведева С. Влияние социальной памяти россиян на их представления об идеальной власти / Светлана Медведева // Логос. – 2003. – № 4–5. – С. 186–194.
8. Потаенко Н. А. Языковая темпоральность : содержательные аспекты / Н. А. Потаенко. – Пятигорск : ПГЛУ, 2007. – 310 с.
9. Тарасова Е. В. Время и темпоральность / Е. В. Тарасова. – Х. : Основа, 1992. – 136 с.
10. Тураева З. Я. Категория времени. Время грамматическое и время художественное / З. Я. Тураева. – М. : Высшая шк., 1979. – 220 с.
11. Klein W. Time in Language, Language in Time [Електронний ресурс] / W. Klein. – Режим доступу : <http://www.iapsych.com/articles/klein2008.pdf>
12. Longman Dictionary of Contemporary English [Електронний ресурс]. – 2005. – 1 електрон. опт. диск (CDROM). – Систем. вимоги : Pentium-266; 32Mb RAM; CD-ROM; Windows 98/2000/NT/XP; MS Word 97-2003. – Назва з контейнера.